

Relationen mellan Botaid och Olav framgår inte klart genom att texten är stympad, men det troligaste är att 44 **h** utgör begynnelserunan i ett *husbonða*. Om detta ord, som med samma betydelse 'make' förekommer i G 33, se G 3. Vanligen begagnas det osammansatta *bondi*, men vi har dock redan från 1300-talets förra hälft enstaka belägg på *husbondi* i betydelsen 'ähta man', 1335 SD 4, s. 408, 1345 SD 5, s. 476. Också Gotlandslagen (14: 6) ger belägg för ordet i denna betydelse. Gårdsbestämningen till bådas namn styrker antagandet.

Beklagligtvis vet vi inte på grund av skadorna vilket uttryck, som har föregått runföljden 149–168 och som bör ha innehållit syftet med bönen (ord för misskund, nåd, frid, himmelriket e. d.).

Inskriften är självdaterande. Årtalet har dock vållat forskarna huvudbry, framför allt genom att runföljden 87–91 är skadad och delvis svårläst. Carl Säve, följd av v. Friesen, har med utgångspunkt i P. A. Säves bristfälliga läsning gissat att ordningstalet för raden i påsktavlan är **pretantu**, den 13:de, (Carl Säves utförliga resonemang finns anført av P. A. Säve i Reseberättelse 1863, s. 205 f.), medan Pipping tycker sig kunna urskilja ett **fystu**, den 1:sta. Linné har läst begynnelserunan **s**, men därmed slutar hans uppteckning. 87–91 **si ... utu** betecknar otvivelaktigt ett *siaundu*, den 7:de. Nasalen är visserligen utelämnad, men så är också fallet i de två beläggen av ortnamnet (**beligabo**). Den sjunde raden på påsktavlan omfattar åren 1308–1335. Här sammanfaller söndagsbokstaven *g* (=söndagsrunan **h**) med gyllentalet 14 (=primstaven, primrunan **l**) år 1324. Detta år var skottår och hade följaktligen två söndagsbokstäver, *a* före skottdagen 24 februari och *g* efter detta datum. Då ristaren nämner endast den senare söndagsbokstaven, är det rimligt att Olavs död har inträffat efter växlingen av söndagsbokstav, som skedde från och med den söndag som följde efter den 24 februari och som år 1324 inföll den 26 februari.

183. Sanda kyrka. Nu i Statens Historiska Museum

Pl. 39

Litteratur: F 210. P. A. Säve, Reseberättelse 1863 (ATA), s. 203, 1864 (ATA), s. 300 f., Gotland 1864 (hs S 40 n i UUB), s. 201; H. Pipping, Runinskrifter undersökta 1902 (ATA), nr 14; Kyrkostämmoprotokoll 16.5.1905 § 2 (avskr. i ATA); Statens Historiska Museum, Tillväxten 1907 (i Fornvännen 1907), s. 246; Sveriges kyrkor, Gotland bd 3 (1942), s. 154.

Äldre avbildningar: H. Pipping, 2 foton 1902 (ATA).

Fragmentarisk gravsten med runinskrift. Förvaras sedan 1907 i Statens Historiska Museum, inv.nr 13.127: 4.

Stenen nämnes första gången av P. A. Säve i dennes reseberättelse 1863: »Runsten (å Sanda k:o-gård), afslagen, förstörd»; några runor finns också skissade. I berättelsen 1864 är Säve något utförligare i beskrivningen: »Runsten (afslagen o. uti 3:ne bitar), lös, på kant stående å kyrkogården, 3: 14 [alnar] l., 1: 19 o. 1: 10 br. samt 5½ tum tjock, — med fina grunda o. svaga runor å ena långsidan samt bredändan (o. stort kors inne på stenen)». Den närmare belägenheten på kyrkogården uppges inte, möjligen var det samma plats, där H. Pipping fann den 1902: »Stod rest mot kyrkogårdsmuren. Flyttades och restes mot en materialbod». Men då återstod bara ett stycke, det största, 1,25 m långt. Med Säves mått räknat (hela stenen ca 2,15 m) skulle de två förlorade styckena ha utgjort en nära meterlång del. Församlingen lämnade 1905 sitt medgivande till det bevarade styckets förvärv till Statens Historiska Museum (se G 181).

Rödaktig, ortoceratitrik kalksten. Svagt trapetsoid form. Längd 1,27, bredd 1,04–0,92 m. Tjocklek 14 cm. Ursprungligen har stenen, av Säves måttuppgifter att döma, varit ca 2,15 m lång och som smalast 85 cm. Baksidan är rå, ingen hålkål för inpassning i kista. Ytan är hårt vittrad och därtill trampsliten, varför den smala, tämligen grunda ristningen, ett 5 cm brett kantband med runskrift jämte stammen till ett kors i stenens mitt, till stora delar är utplånad. Endast några få runor vid inskriftens början samt

Fig. 44. G 183. Sanda kyrka. Foto H. Pipping 1902.

184. Sanda kyrka

Pl. 41–43

Litteratur: L 1992, S 101, F 208, W 38. G. Wallin, *Analecta Gothlandica* 1 (dep. i Kungl. Bibl.), s. 686, 748; C. G. Hilfeling, *Resejournal* 1799 (hs F m 57: 6 i Kungl. Bibl.), s. 173; N. H. Sjöborg, *Samlingar för Nordens fornälskare* 2 (1824), s. 28 (uppteckning å Pl. 1, fig. 3); J. G. Liljegren, *Runlära* (1832), s. 167, 212; P. A. Säve, *Reseberättelse* 1854 (ATA), nr 50 a, *Gotland* 1864 (hs S 40 n i UUB), s. 202, samlingen S 170 II (konvolut 59) i UUB; O. Carlén, *Blad ur Gotlands Historia* 1862 (ATA), s. 343, *Gotland och dess fornminnen* (1862), s. 266; H. Pipping, *Om några gotländska runinskrifter* (i VHAA:s Månadsblad 1900), s. 51, *Runinskrifter undersökta år 1902* (ATA), nr 17; *Kyrkoinventarium* 1919 (ATA); O. v. Friesen, *Anteckningar* 1923, 1936 (UUB), s. 100 f.; *Handl.* 1933 (dnr 1063, 2922, 3515 i ATA) ang. ev. överlåtelse av klockan till SHM; *Sveriges kyrkor, Gotland* bd 3 (1942), s. 154; L. M. Holmbäck, *Visby stifts kyrkklockor* 2 (i *Julhälsningar till Församlingarna i Visby stift* 1958), s. 61; M. Åmark, *Sveriges medeltida kyrkklockor* (1960), s. 180; E. Svärdström, *Svensk medeltidsrunologi* (i Rg 1972), s. 85.

Äldre avbildningar: Säve, teckningar av inskriften i a. a. 1854 och i S 170 II, kopia i C. Säve, *Runologiska anteckningar* 15 a (ATA); Pipping, foto av avklappning 1902 (ATA); v. Friesen, skiss i a. a. 1923; A. Edle foto 1936 (ATA); Holmbäck, avklappning av runinskriften (i Holmbäcks ägo, foto i ATA); Åmark a. a.

Ringklocka med runinskrift. Den hänger numera i tornets norra dörrnisch.

Runklockan gjorde tjänst som lillklocka till början av 1930-talet, då den fick en obotlig spricka. En överlåtelse av klockan till Statens Historiska Museum diskuterades men realiserades ej. I sitt nuvarande skick har den kunnat nyttjas vid tacksägelseklämtning.

De första uppteckningarna av inskriften ger oss Georg Wallin, dock utan kommentar. Också C. G. Hilfeling har varit på platsen (1799) och redovisar en uppteckning, men den är inte hans egen: »Man berättade at någon gammal Inscription skulle finnas på den mindre kläckan. Anmodade därför klockaren som var en Skickelig man at gå der opp och noga uptekna hvad där stod. Sädan han lämnat mig en afskrift därpå, encouragerade jag Honom at åter afskrifva inscriptionen. Af dessa båda blef följande Rune läsning» (se vidare nedan). *Kyrkoinventariet* 1830 registrerar visserligen klockan men nämner inte runinskriften. P. A. Säve granskade klockan 1854 den 24 juli (fig. 31) samt 1864, H. Pipping 1902, O. v. Friesen 1923 och 1936, E. Wessén 1944.